

"Siste gruvarbetaren i Nartorp" ur NT 23/7 1979

Bristen på malm inte alls den verkliga orsaken till att gruvan lades ner 1927

1927 lades gruvan i Nartorp, mellan Stegeborg och Börrum ner. Den officiella förklaringen var att malmen var slut. Men det är fel, säger Erik Olsson, den siste gruvarbetaren i Nartorp. Det var i stället vanskötsel av gruvan som gjorde att den fick stängas. Erik Olsson menar till och med att gruvledningen medvetet lät bli att underhålla gruvan. Gruvan var mot slutet i så dåligt skick att det var livsfarligt att arbeta där. I dag är de stora gruvhålén i Nartorp ett monument över drygt hundra års utnyttjande av mänsklig arbetskraft under omänskliga förhållanden.

Det finns gott om malm kvar nere i gruvan, säger Erik Olsson och plockar upp en svart järnhaltig sten från marken. Stenen har legat där i över 50 år. Den har troligen ramlat av någon malmvagn medan gruvan ännu var i drift.

- I "Dödsriket" finns det mycket ren malm.

Dödsriket kallas den del av gruvan där tre

gruvarbetare omkom vid ett ras 1918. Gruvfogden befallde in arbetarna fast risken för ras var överhängande. Det tog ett halvår att röja upp efter raset.

Oduglighet

– Det var i stället ledningens oduglighet som gjorde att gruvan fick läggas ner.

Inget gjordes för att förstärka gruvgångarna och förhindra ras. Inte heller skedde någon upprustning av byggnader och materiel. Maskinerna slets ner helt utan att bli utbytta. Det var därför, hävdar Erik Olsson, som det 1927 inte fanns något val. Det skulle bli alldeles för dyrt att få gruvan i dugligt skick igen och den måste stängas.

Gruvan i Nartorp ägdes då av ett tyskt bolag. Den svenska gruvledningen flyttade till en annan av bolagets gruvor vid Intrånget i Dalarna. Men gruvarbetarna blev arbetslösa.

Sju arbetslösa år

- För mig varade arbetslösheten i sju år. Några av gruvarbetarna kunde följa med till Dalarna. Andra fick gå och driva och ta dagsverken hos bönderna eller börja med vägbyggen. Det hände ofta att jag högg ved på någon gård för ett mål mat. För det mesta levde jag på potatis och salt.

Då var det inte tal om arbetslöshetsunderstöd. De s.k. AK jobben, den tidens AMS-arbeten, hade inte riktigt kommit igång så var och en fick klara sig bäst han kunde.

– Bönderna utnyttjade arbetslösheten också. Hos en del var det nästan så att de ville ha betalt för att man skulle få komma och jobba.

Bondeägt

Nartorps gruva grundades någon gång i början av 1800 - talet och 1817 började man bryta på allvar. Då ägdes gruvan av bönderna i trakten. Bonddrängar och lantarbetare blev de första gruvarbetarna.

Resten av stycket saknas.

Men det kom ingen smed. Så framåt middagen var jag tvungen att försöka skärpa borsten själv. Ett svårt jobb var det och ovan var jag så jag blev inte klar förrän klockan tolv på natten. Då hade jag jobbat 18 timmar i sträck. Sedan hade jag fyra kilometer att gå hem. Dagen efter skulle jag upp för att vara på arbetet klockan sex igen. Och smeden var full i ett par tre dagar efter stadsresan.

Så småningom kom Erik Olsson att få arbeta med linbanan och transporten ner till båtarna. 1925 var han tvungen att välja på att gå ner i gruvan eller bli arbetslös.

Ingen skrotning

– Sista året i gruvan var det ofta ras. I vanliga fall fruktar man alltid "skrota" i en gruva efter sprängningarna (alla lösa stenar och spruckna block slås ner från väggar och tak för att inte falla ner och orsaka ett ras). Men det gjordes inte i Nartorp. Det var bara att ta hand om det som sprängts loss och fortsätta spränga.

– Sista veckan var det ras hela tiden och sista dygnet i gruvan trodde jag min sista stund var kommen. Jag skötte pumparna och arbetade om natten. Gruvan fick inte vara vattenfylld när morgonskiftet gick på. När jag var nere den natten slog stenarna ner överallt runt mig och jag var säker på att jag skulle bli kvar.

Som TV-masten

I dag står de sju gruvhålen kring Nartorp som ett minne över gångna tiders hårda och riskfyllda arbete. För några år sedan sattes stängsel upp för att ingen skulle ramla ner i något hål. För det är djupt i hålen. Det djupaste är 310 meter, alltså nästan lika långt ner i marken som Kolmårdens TV-mast är hög.

Det skulle ta dagar att hinna gå alla gruvgångar under Nartorp. Frågan är om Erik Olssons påstående att det finns gott om malm kvar någonsin kommer att bevisas.

LARS KRÖGERSTRÖM
ROLAND AVELÖV (foto)